

AWLV-Nieuwsbrief – februari 2010

Redactie: Joanneke Hees, Robert Hirschel en Martin van Rijn

nummer 27

Van de redactie

In deze nieuwsbrief allereerst aandacht voor de komende Algemene Ledenvergadering van de werkgroep op 31 maart en een kort bericht over het archeologieboek dat we samen met de HVV aan het schrijven zijn. Daarnaast verslag van diverse activiteiten van de afgelopen tijd, zoals de nieuwjaarsborrel, een excursie naar Borger en het bezoek van Guus Gazenbeek, expert op het gebied van Romeins bouwmate-riaal.

Robert Hirschel brengt u op de hoogte van de stand van zaken met betrekking tot de werkruimte en de vondstverwerking. De gemeente is bezig met plannen om Forum Hadriani zichtbaarder te maken voor het publiek. Momenteel worden diverse ontwerpvoorstellen tegen elkaar afgewogen, een proces waar ook de werkgroep bij betrokken is.

Tenslotte nog enkele voor onze leden interessante activiteiten die de komende tijd gepland staan, namelijk het Vlaardingen-symposium in Leiden en lezingen van de AWN afdeling Den Haag e.o. En wie van de boeken van Matrijs houdt, doet er goed aan om de aanbieding op de laatste pagina te bestuderen.

Joanneke Hees

Algemene Ledenvergadering

De Algemene Ledenvergadering zal dit jaar worden gehouden op woensdag 31 maart (aanvang 20.00 uur, werkruimte open vanaf 19.45 uur). Noteert u die datum alvast in uw agenda. De agenda van de vergadering en de betrokken jaarstukken, zoals het jaarverslag en het financieel verslag, zullen half maart in de werkruimte ter inzage worden gelegd en zijn tijdens de werkavonden in te zien. Zij kunnen op verzoek ook worden toegestuurd per e-mail of post. De lezing na afloop van de vergadering zal nog nader worden aangekondigd.

Robert Hirschel

HVV-themaboek archeologie

In de vorige nieuwsbrief kondigden we al aan dat we bezig waren met een themaboek over archeologie in de serie van de Historische Vereniging Voorburg, *Historisch Voorburg*.

De publicatie heeft helaas wat vertraging opgelopen, maar het boek zal nu toch binnenkort verschijnen. Het is de bedoeling dat het gepresenteerd wordt op de Algemene Ledenvergadering van de HVV op dinsdag 27 april. We houden u verder op de hoogte.

Joanneke Hees en Robert Hirschel

Nieuwjaarsborrel

Zaterdagmiddag 16 januari hielden we onze nieuwjaarsborrel in de weer bijna opgeknapte werkruimte. Helaas hadden we problemen met de verwarming (ondanks het bezoek van een monteur eerder die week). Doordat de waakvlam uit was gegaan, was de werkruimte steenkoud en het duurde dus helaas nogal een tijd voordat de temperatuur een beetje draaglijk werd. Over de opkomst daarentegen mochten we niet klagen en de sfeer was erg goed.

Ons overzeese lid Gajus Scheltema, even terug in Nederland vanuit New York, was van harte bereid gevonden een korte lezing te houden over zijn onderzoek naar de *prehistorische dolmens in Jordanië*, waarover hij een uitgebreide gids heeft gepubliceerd. Gajus voerde zijn onderzoek naar deze indrukwekkende stenen monumenten uit in de periode 2003-2007, toen hij als Nederlands ambassadeur in Amman gestationeerd was. Voor de meeste aanwezigen was dit een geheel onbekend doch zeer interessant onderwerp.

Gajus vertelt over Jordanië (foto: Paul Baarslag).

De voorzitter brengt een toast uit op het nieuwe jaar (foto: Paul Baarslag).

Na de lezing verplaatste het gezelschap zich richting bar voor de borrel om onder het genot van een glaasje wijn weer warm te worden. De voorzitter, Kees van der Brugge, bracht een toast uit op het nieuwe jaar, waarin wij ons 25-jarig bestaan vieren. Daarna was er gelegenheid om uitgebreid bij te kletsen, onder andere met Gajus, die we tenslotte al enkele jaren niet meer hadden gezien.

Joanneke Hees

Tentoonstelling in Borger

Zoals in een eerdere nieuwsbrief vermeld, is er momenteel een tentoonstelling over de prehistorische dolmens van Jordanië te zien in het Hunebedcentrum in Borger, gebaseerd op het onderzoek van Gajus. Op maandag 28 december togen wij met z'n drieën (Robert Hirschel, mijn vriend Herwin en ik) richting het hoge noorden om het geheel met eigen ogen te bewonderen. Dankzij de sneeuwacties van de NS konden we tegen een flink gereduceerd tarief de trein naar Assen nemen, waar we werden opgewacht door Wilco en Adelheid de Jonge. Gezamenlijk hebben we een bezoek gebracht aan het hunebedcentrum. Ondanks het feit dat dit museum voor veel mensen nogal in een uithoek van het land ligt, blijkt het jaarlijks een groot aantal bezoekers te trekken en dat is ook zeker niet voor niets. Naast het museum staan een gereconstrueerde prehistorische woonboerderij en een hunebed.

Het is een heel mooi museum met een aantrekkelijke, moderne inrichting, die zowel voor volwassenen als kinderen genoeg te bieden heeft. In het midden van het museum is een hunebed nagebouwd en verspreid door het museum staan diverse kleinere maquettes waarin onder andere de leefomgeving van de hunebedbouwers wordt uitgebeeld. Maar ook bijvoorbeeld J.H. Holwerda met vrouw en arbeiders aan het werk bij een hunebed, natuurlijk niet zonder zijn bekende opgravingskeet. In de vitrines zijn de mooiste voorbeelden van het hunebedaardwerk opgesteld, interessant voor wie de verscheidenheid aan aardewerkvormen wil bekijken.

De maquette van Holwerda (foto: Wilco de Jonge).

Joanneke bij de vitrine met hunebedaardewerk (foto: Wilco de Jonge).

Na de vaste opstelling kwamen we bij de tijdelijke tentoonstelling over de dolmens van Jordanië, samengesteld door de Universiteit Leiden en het hunebedcentrum. Helaas bleek het lastig te zijn om originele vondsten uit Jordanië in bruikleen te krijgen, dus daarvan zijn er maar weinig. De tentoonstelling moet het vooral hebben van de uitgebreide tekstbanieren en replica's. Tevens is er een vitrine over het zadenonderzoek met voorbeelden van wat de mensen daar vroeger zoal aten. Een

levensgrote nagemaakte dolmen maakt het geheel af.

Het hunebed in Midlaren (foto: Wilco de Jonge).

Na het bezoek aan het museum zijn we nog bij twee hunebedden in de omgeving, in respectievelijk Midlaren en Noordlaren, gaan kijken. We sloten de dag af in het nieuwe huis van Wilco en Adelheid in Haren, dat we natuurlijk ook uitgebreid moesten bewonderen. Al met al een heel geslaagde en gezellige dag met veel hunebeddeninformatie.

De tentoonstelling *Hunebedden in de Oriënt* is verlengd en loopt nog t/m 20 april 2010.

Joanneke Hees

Verslag van een workshop Romeins bouw materiaal

Zaterdag 9 januari 2010 hebben wij in de werkruimte bezoek gehad van Guus Gazenbeek, een autoriteit op het gebied van Romeins bouw materiaal. Guus heeft het bouw materiaal bestudeerd dat bij de opgravingen van BAAC in 2005 en van de Universiteit van Amsterdam in 2007-2008 op Forum Hadriani is aangetroffen. Op verzoek van de werkgroep was hij van harte bereid om ook de ruim 200 kg Romeinse dakpannen en andere bouw materialen eens te zien die in 2002 bij de reparatie van een riool in de Arentsburglaan tevoorschijn zijn gekomen. Destijds is dit materiaal door Bram van den Band onderzocht, die zijn bevindingen heeft gepubliceerd in AWLV-Nieuwsbrief 17 van september 2003 (zie ook Kwadrant nr. 2 van 2004).

Guus heeft ons geleerd hoe het dakpanmateriaal het beste kon worden gesorteerd (bijvoorbeeld alle linkeronderhoeken bij elkaar, alle linkerbovenhoeken, enzovoorts). Voorts heeft hij ons gewezen op de verschillende baksels en op diverse details die in het artikel van Bram onderbelicht zijn gebleven. Zo was er een exemplaar met een spijkergat. Op verschillen-

de *tegulae* (platte dakpannen) waren zogenaamde wistekens te zien. Dat zijn tekens, een soort vege, die door de maker van het product werden aangebracht, zodat indertijd duidelijk was wat door wie was geproduceerd. Iedere maker had een eigen wisteken. Leuk zijn altijd de afdrucken van sandalen en dierenpoten. Zo blijken zowel grote als kleine honden over de dakpannen te hebben gelopen en misschien zelfs een kat.

Guus Gazenbeek bezig met het sorteren van de dakpannen (foto: Joanneke Hees).

Een later met afdrucken van hondenpoten (foto: Joanneke Hees).

Naast *tegulae* en *imbrices* (halfronde dakpannen) waren er vloertegels (*lateres*) en onderdelen van het verwarmingssysteem (*tubuli*). Tot slot heeft Guus nog een selectie gemaakt van materiaal dat het behouden waard was.

Door tijdgebrek kon niet al het bouw materiaal aan bod komen, zodat het bezoek van Guus zeker een vervolg krijgt. Dan komen de vele brokken mortel en stukken muurschildering aan de beurt. Als u het leuk vindt om daar bij te zijn, laat het even aan het bestuur weten.

Robert Hirschel

Renovatie werkruimte bijna afgerond

De regelmatige bezoeker van de werkruimte zal hebben gezien dat er sinds de vorige nieuwsbrief ontzettend veel is gebeurd en dat wij thans weer volop gebruik kunnen maken van de werkruimte en onze opslagruimte. Wel is het er nog iets te koud, doordat een enkel gat nog moet worden gedicht en nog niet overal isolatie is aangebracht. Ook moet er links en rechts wat schilderwerk plaatsvinden. Maar dat zijn details. In het voorjaar zullen wij een speciale werkdag organiseren om de laatste werkzaamheden uit te voeren. Daarover meer op de Algemene Ledenvergadering. Vanaf nu kunnen wij ons weer volop concentreren op de vondstverwerking.

Robert Hirschel

Vondstverwerking

De afgelopen maanden zijn wij volop bezig geweest met het schervenmateriaal van de Frekeweg. Het is gelukt om bijna twee potten te reconstrueren. Hoewel wij een eind zijn en het artikel voor een speciaal nummer van Westerheem waar al het werk voor was bedoeld, inmiddels bijna drukgereed is, kan er nog wel wat met de scherven worden gepuzzeld. Ook het botmateriaal dat in eerste instantie vluchtig is bekeken, verdient nieuwe bestudering aan de hand van een op het internet gevonden determinatiewijzer. Kortom, er is nog wel voor een maandje werk. Maar de wereld houdt niet op bij de Frekeweg en daarom is Wim van Horssen voorzichtig begonnen met de verdere verwerking van de vondsten van de opgraving van boerderij Noortheij. Zo'n twee jaar geleden is hier al het nodige aan gedaan, doch, zoals dat wel meer gebeurt, daar is op een gegeven moment de klad in gekomen, onder meer omdat de opgravingsdocumentatie grotendeels ontbrak en men daardoor niet goed verder kon. De documentatie is inmiddels in de werkruimte aanwezig, terwijl er daarnaast diverse vondstdozen uit ons berghok tevoorschijn zijn gekomen die nog niet waren geïnventariseerd. Er is dus veel te doen en als straks ook de computer het weer doet, kunnen de data worden ingevoerd. De bedoeling is dat er iets van een publicatie tot stand komt met mooie tekeningen en foto's.

Het onderzoek van het materiaal van de Frekeweg heeft laten zien wat er kan worden bereikt als wij met elkaar naar een doel toewerken. Laten wij dat momentum

vasthouden en geïnspireerd voortgaan met het materiaal van boerderij Noortheij.

Robert Hirschel

Masterplan Forum Hadriani

Op 10 november 2009 is door het college van burgemeester en wethouders het zogenaamde masterplan voor Forum Hadriani vastgesteld. Het masterplan biedt de randvoorwaarden en uitgangspunten voor het beleefbaar maken van Forum Hadriani. Daarbij wordt gedacht aan een samenhangend geheel van communicatiemiddelen die de Romeinse geschiedenis inzichtelijk maken. Het streven is om binnen twee jaar na vaststelling van het plan de eerste communicatiemiddelen in gebruik te nemen. In december 2009 is er een besloten prijsvraag uitgeschreven voor drie ontwerpers, waarbij is gevraagd om een schetsplan te ontwerpen voor Park Arentsburgh. Op donderdag 11 februari zijn de ontwerpen gepresenteerd en door een commissie beoordeeld. In de commissie hadden zitting: wethouder Marcel Houtzager, Ilse Boots (monumentencommissie), Lauren Bruning (stadsarcheoloog), Linda Driesen (monumentenambtenaar), en ondergetekende namens de AWLV en de Stichting MAC. In een volgende nieuwsbrief leest u hoe het verder gaat.

Robert Hirschel

Activiteiten AWN Afdeling Den Haag e.o.

De AWN afdeling Den Haag e.o. zal de komende tijd weer voor diverse activiteiten te gast zijn in onze werkruimte:

Dinsdag 13 april 2010:

Jaarvergadering van de afdeling met aansluitend een lezing van Christel Brandenburgh (gemeentelijk archeologe van Leiden) over "Castellum Matilo en het Kanaal van Corbulo".

Dinsdag 18 mei 2010:

Lezing van Wouter Vos (Hazenbergh Archeologie Leiden) over "Bataafs platteland, het Romeinse nederzettingslandschap in het Nederlandse Kromme Rijngebied".

Symposium over de Vlaardingen-cultuur

Op zaterdag 10 april 2010 zal er in het Lipsiusgebouw van de Universiteit Leiden een symposium plaatsvinden over de Vlaardingen-cultuur. Dat symposium wordt georganiseerd door het Vlaardings Archeologisch Kantoor (VLAK) en het Rijksmuseum van Oudheden (RMO). Op deze dag zal een keur aan deskundigen zijn of haar visie geven op verschillende kanten van de Vlaardingen-cultuur, bijvoorbeeld het landschap, de positie in het neolithiseringsproces, crematiegraven, de berencultus, domesticatie van paarden en nog veel meer. Er worden boeken verkocht en er is ruime gelegenheid om elkaar te ontmoeten. Na afloop van het symposium kan een bezoek worden gebracht aan de tentoonstelling 'Expeditie Steentijd', over de prehistorische Vlaardingen-cultuur, die vanaf 18 februari tot en met 18 april 2010 te zien zal zijn in het RMO. Met een borrel in het RMO wordt het symposium besloten. Overigens zal voornoemde tentoonstelling begin volgend jaar ook te zien zijn in het Stedsmuseum in Voorburg. Voor nadere informatie kan men terecht op de site

www.vlaardingensymposium.nl.

Robert Hirschel

Boekenkorting

Van uitgeverij Matrijs, die veel archeologische publicaties verzorgt en bijvoorbeeld het boek over Forum Hadriani heeft uitgegeven, ontvingen wij ook dit jaar weer een overzicht van recente uitgaven (2009) die met korting kunnen worden aangeschaft, mits gebruik wordt gemaakt van een intekenlijst. Deze intekenlijst hangt in de werkruimte en leden kunnen daarop tijdens de werkavonden hun bestelling invullen.

Robert Hirschel

Voorzitter AWLV: Kees van der Brugge
Oostvlietweg 12 B, 2266 BL Leidschendam
070-3272859

Secretariaat: mr Robert Hirschel
Rodelaan 155, 2272 SB Voorburg
070-3862998

Werkruimte: Van Naeltwijckstraat 9a,
2274 NV Voorburg
Werkavonden woensdag vanaf 20.00 uur.

E-mail adres van de redactie:
joanneke.hees@gmail.com